

НАШ ЈЕЗИК

LIV св. 1

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

др Рајна ДРАГИЋЕВИЋ, др Јелена ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ,
др Весна ЛОМПАР, др Драгана МРШЕВИЋ РАДОВИЋ,
др Марина НИКОЛИЋ, др Мирослав НИКОЛИЋ,
др Ђорђе ОТАШЕВИЋ, др Милица РАДОВИЋ ТЕШИЋ,
др Стана РИСТИЋ, др Марина СПАСОЈЕВИЋ,
др Срето ТАНАСИЋ

Уредник
др СРЕТО ТАНАСИЋ

Секретар
др Марина Спасојевић

Рецензенти

др Марта Бјелетић, др Рајна Драгићевић, др Владан Јовановић, др Мирослав Николић, др Ђорђе Оташевић, др Милица Радовић Тешић, др Стана Ристић, др Срето Танасић

Према мишљењу Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије бр. 413-00-1715/2001-01 ова публикација је од посебног интереса за науку.

НАШ ЈЕЗИК, часопис за српски књижевни језик, покренуло је 1932. г. Лингвистичко друштво у Београду, на челу са Александром Белићем, који је уредио седам књига предратне серије, као и девет књига и први двоброј десете књиге у новој, послератној серији часописа. Од 1960. до 1975. г. (књ. X/3–4–XXI/1–2) уредник часописа био је Михаило Стевановић, а у периоду од 1975. до 1996. г. (књ. XXI/3–XXX) Митар Пешикан. Часопис је од 1996. до 2005. г. (књ. XXXI–XXXVI) уређивао Мирослав Николић.

Наш језик излази у две годишње свеске, које чине једну књигу. Издаје га и прима рукописе Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, ел. пошта: isj@isj.sanu.ac.rs, nasjzikisjsanu@gmail.com.

Штампа: Birograf comp d.o.o., Атанасија Пуље 22, Београд

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81

НАШ језик / уредник Срето Танасић. – Год. 1, св. 1 (1932/33) – год. 8, св. 1 (1941); Н. с. књ. 1, (1949/50)–. – Београд : Институт за српски језик САНУ, 1932/33–1941; 1949/50– (Београд : Birograf comp). – 23 cm

Полугодишње
ISSN 0027-8084 = Наш језик
COBISS.SR-ID 615951

НАШ ЈЕЗИК

Књига LIV

Св. 1 (2023)

САДРЖАЈ

Ч л а н ц и

- О краћим облицима придева насталим конверзијом од глаголског прилога садашњег у савременом српском језику (МИРОСЛАВ Б. НИКОЛИЋ) 1–26
- О неким аспектима попридевљавања глаголског прилога садашњег у савременом српском језику (ЈОВАНА Б. ЈОВАНОВИЋ) 27–52
- О глаголима које повезује вештина – једна од когнитивних семантичких компоненти (НАДА Л. АРСЕНИЈЕВИЋ) 53–68
- Уз један важан јубилеј: етимологија у радовима објављеним у часопису *Наш језик* (1932–2022) (ЈЕЛЕНА Д. ЈАНКОВИЋ) 69–86

П р и к а з и

- Срето З. Танасић, *Огледи о језику српских њисаца* (МАРИЈА М. ОПАЧИЋ) 87–99
- Зборник *Актуелна њињања морфологије и њворбе р(и)јечи српскога језика* (СТЕФАН М. СТЕПАНОВИЋ) 100–104
- Светлана Слијепчевић Бјеливук и Марина Николић, *Речник ковида (њемајски и асоцијативни)* (ДУШАН Р. СТЕФАНОВИЋ) 105–110

Зборник *Актуелна питања морфологије и творбе р(и)јечи српскога језика**

Зборник *Актуелна питања морфологије и творбе р(и)јечи српскога језика* представља скуп радова са научног скупа „Актуелна питања морфологије и творбе р(и)јечи српскога језика“, који је одржан у Андрићграду 10. и 11. октобра 2020. године. У књизи су готово равномерно заступљени и радови из морфологије и радови из творбе речи.

Први рад зборника, под називом *О морфолошким особеностима новијих англицизама*, аутора Милана Ајдановића, бави се морфолошким карактеристикама англицизама (највећа пажња је посвећена глаголима). Анализа је заснована на поређењу грађе из *Српског речника новијих англицизама*, који се налази у завршној фази израде, са стањем у две деценије старијем *Речнику новијих англицизама*. Закључује се да су основни механизми морфолошке адаптације англицизама остали исти, али је приметна разлика у обиму грађе та два речника (у сразмеру 1 : 5 у корист *Српског речника новијих англицизама*), што се објашњава на првом месту појачаним приливом англицизама у српски језик у последње две деценије, а који је подстакнут на првом месту развојем мобилних телекомуникација, друштвених мрежа и информатичких технологија. Такође, аутор издваја да су глаголи у потпуности уклопљени у морфолошку структуру српског језика, именице нешто мање, а придеви најмање, што је оличено у њиховој честој индеклинабилности.

У другом раду, чији наслов гласи *Морфологија именских ријечи у грамаицима српског језика из XIX вијека*, Миланка Бабић има за циљ да утврди развој морфолошког подсистема именских речи, а показатељ тога било би поређење граматике које припадају различитим временским деоницама 19. века, и то: Вукове *Писменице* и *Грамаиике*, објављене уз *Српски рјечник* из 1818, што су граматике са

* Андрићград – Вишеград: Андрићев институт, 2021, 268 стр.

почетка века, Даничићеве *Мале српске граматице* из 1850, као представника са средине века, и *Српске граматице* Стојана Новаковића из 1894. и *Граматице и стилитике хрватскога или српскога језика* Томе Маретића из 1899, што су представници са краја века. Указује се да је Вук избором народног језика за базу књижевног језика и његовим описом у својим граматицама извршио селекцију и започео дескрипцију књижевнојезичке граматичке норме и тиме створио базу за научни опис српске граматице. Напредак у научном смислу већ показују остале три анализирание граматице, од којих оне са краја века утиру пут ка савременој граматици српског књижевног језика, с обзиром на то да се у њима уопштавају и систематизују морфолошке категорије именских врста речи и њихов опис и да се осавременује и посрбљава преостала славеносрпска терминологија.

У трећем раду зборника, *Морфолошко-семантичко варирање унушар лексичко-семантичке групе*, чији је аутор Мирјана Илић, полази се од претпоставке да лексеме једне лексичко-семантичке групе које имају исту архисему и исти или сличан одређен број семантичких компоненти образују сличан број деривата са одређеним значењем и уз употребу одређеног, ограниченог броја творбених форманата и модела. Ауторка анализира лексичко-семантичку групу придева за основне боје у српском језику и њихова деривациона гнезда. Уочава се да су семантички и творбено (бројем деривата) доминантни придеви *бео* и *црн*.

У четвртом раду, са насловом *Нарушавање морфолошке норме у савременом српском језику*, Сања Куљанин се бави испитивањем непознавања и нарушавања морфолошке норме савременог српског језика. Издвајају се примери тог нарушавања у пракси и увиђа се да су доста фреквентни у скоро свим функционалним стиловима и уочавају се код готово свих врста речи, нарочито променљивих. Код именица нарушавање морфолошке норме огледа се у деклинацији; код придева нпр. у погрешним облицима компаратива и суперлатива неких придева (нпр. *висок*, *стирог* итд.); код заменица грешке се срећу при употреби повратне заменице *себе*, *се*, присвојне заменице *свој*, *-а*, *-е* и заменице *све* (за средњи род); бројеви теже ка непроменљивости; код глагола се срећу разноврне грешке, а једна од најфреквентнијих грешака је употреба потенцијала са обликом *би* у свим лицима. Ауторка на крају рада истиче неопходност изучавања и неговања стандардног српског језика и подизања језичке културе и лингвистичког образовања на виши ниво.

У петом раду, *Стилус лексеме њре у сисџему врста речи*, Сања Ђуровић пажњу усмерава на морфосинтаксичку анализу лексеме *њре* у систему врста речи на основу грађе из нормативних речника и кор-

пуса заснованог на грађи из појединих дневних новина, књижевних дела и Електронског корпуса Математичког факултета. Увиђа се да се у нормативним речницима ова лексема јавља и као прилог и као предлог, у виду два речничка чланка, те да је јасно лексикографски указано на полифункционалност анализирани лексеме, која у зависности од контекста и функције припада двама врстама речи. На основу анализе разматране грађе ауторка закључује да је лексема *йре* примарно прилог, а може се јавити и у функцији предлога, где је основни услов који омогућује прелазак у предлог заправо временско значење лексеме *йре*.

У шестом раду, под насловом *Уишицај семантике на морфолошке категорије йридева на -(а)н/-ни у српском језику*, Марина Спасојевић анализира однос семантике придева и облика у коме је успостављена одредница у Речнику САНУ, и то на грађи из 21. тома. Истиче се да се у полисемантичкој структури придевског речничког чланка укрштају описна и односна значења. На крају се указује да уколико описни придеви, који су углавном двовидски и чији је лематски облик на *-(а)н*, у својој полисемантичкој структури имају и односна значења, испред таквог значења (тј. његове дефиниције) треба ставити спецификацију „само одр.“. Код односних придева код којих се јављају описна значења и за двовидност постоје и морфолошки докази препоручује се да се одредница успостави у неодређеном виду са глосом „обично одр.“, а испред односних значења може се ставити и квалификатор „одр.“.

У седмом раду, који је насловљен *Алолексичка сујсџанџивизација њокрејним вокалом – или: о фонемско-морфемском синкрејнизму*, Милош Ковачевић анализом корпуса који првенствено припада публицистичком стилу настоји да докаже да у оквиру типова супстантивизације и типова супстантивата као посебан подтип треба издвојити алолексичку супстантивизацију и алолексичке супстантивате, где алолексичка супстантивизација представља подтип супстантивизације која се не односи на целу парадигму лексеме, већ на њене поједине облике (алоексе). Конкретно, мисли се на облике датива, инструментала и локатива адјективних речи у мушком роду (са наставком *-им(а)*). Наиме, покретни вокал А поменутом наставку даје статус граматичке морфеме, али и статус творбене морфеме којом се адјективна реч претвара у супстантивну, те се тиме остварује фонемско-морфолошки синкретизам.

У осмом раду, под називом *Посџуџак редуџликације у српском језику (на йримеџима заменица и заменичких йрилога)*, Весна Ломпар бави се редуџликацијом код заменица и заменичких прилога. Наиме, на основу анкете ауторка је настојала да провери језичко осећање

матерњих говорника српског језика према одређеним заменицама и заменичким прилозима насталим редупликацијом (нпр. *ишошја, којекоји, гдегде, каикад* и др.), тј. да испита колико је значење тих речи говорницима познато и да ли их сматрају постојећим речима српског језика. Анализирани резултати указују да се редупликација на примерима заменица и заменичких прилога може посматрати као подврста слагања где се спајају два формално иста елемента и да редупликативни образац није непознат говорницима српског језика.

У деветом раду, под називом *Конкурентни суфикси у иворби именица иша номина loci*, Гордана Штасни настоји да утврди основне творбено-семантичке принципе на основу којих се успостављају конкурентни односи међу дериватима с просторним значењем, а такође настоји да утврди и суфиксе који су типични за творбу именица типа *nomina loci*. Показало се да се поједине творбене основе комбинују само са два суфикса градећи конкурентне низове, док постоје и творбене основе које имају чак седам истозначних деривата насталих различитим суфиксима. Такође, неки суфикси јављају се у комбинацији са различитим основама и типични су у творби именица типа *nomina loci*, док постоје и бројни суфикси који се јављају само у појединачној употреби.

У десетом раду, под називом *О деноминалним иридевима с ирефиксом „иреко-“*, Јасмина Московљевић Поповић на грађи савременог српског језика (првенствено на грађи Корпуса савременог српског језика Математичког факултета) истражује структурне и значењске одлике деноминалних придева са префиксом *иреко-*. У првом делу рада даје се преглед резултата досадашњих истраживања о овој придевској класи, а у даљем току рада анализирају се поменуте одлике твореница које су предмет рада. Показало се да оваквих придева има више него што то наводе граматике и речници српског језика. Такође, увидело се да су сви овакви придеви настали префиксално-суфиксалном творбом, где су најзаступљенији суфикси *-ски* и *-ан/-ни*. Утврђено је и да је опсег значења ових придева већи него што се то досад сматрало.

У једанаестом раду, са насловом *Конкурентности суфикса -љив, -јив и -ив уз иворбене основе на н код изворних говорника српског језика*, Александра Јанић бави се конкурентношћу при избору суфикса *-љив, -јив* и *-ив* уз творбене основе на *н* из угла прихватљивости код изворних говорника српског језика. Упоредјивали су се низови придева типа *заменљив, замењив* и *заменив*, где не постоје семантичке разлике. Показало се да су битни фактори за избор суфикса дужина творбене основе и артикулационе карактеристике вокала у пенултими придева.

Наиме, с повећањем броја слогова основе повећава се и тенденција ка избору суфикса *-љив*, док се смањује тенденција ка избору суфикса *-јив*. Друго, уз вокале задњег реда у ултими основе придева постоји тенденција ка избору суфикса *-јив*, а уз вокал *е* у ултими основе придева постоји тенденција ка избору суфикса *-љив*.

У дванаестом раду, под називом *Лексичка негација у српском као страном језику: њрефикси негираних именица и њпридева*, Милка Николић бави се творбеним аспектом негираних именских речи, тј. именским твореницама (придевима и именицама) са различитим префиксима. Циљ рада је да се предложи избор и распоред садржаја о лексичкој негацији на различитим нивоима учења српског језика као страног. Полази се од анализе методичког приступа лексичкој негацији, тј. анализе садржаја о лексичкој негацији у домаћим и страним уџбеницима намењеним странцима који уче српски језик. У обзир се узимају и србистичка истраживања лексичке негације, али и истраживања творбе речи у методици наставе српског језика као страног. На крају ауторка даје пет општих методичких препорука које се тичу обраде негираних именица и придева у српском као страном језику.

На крају зборника је дат индекс имена.

Разноврсност тема, приступа, корпуса и сл. заступљених у оовм зборнику, који се бави морфологијом и творбом речи, свакако доприноси незаобилазном коришћењу овог зборника у будућим истраживањима посвећеним морфологији и творби речи, али и за израду граматика и речника, као и наставу српског језика као матерњег и страног, те неговање језичке културе и лекторску праксу. Разноврсност тема се огледа у многеме, а посебно истичемо у томе да су заступљене теме посвећене различитим променљивим врстама речи, а нису занемарене ни непроменљиве врсте речи.

*Стефан М. Степановић**

Институт за српски језик САНУ, Београд**

* stefan.stepanovic@isj.sanu.ac.rs

** Овај приказ финансирало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије према Уговору број 451-03-47/2023-01/200174, који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.